

B OEKEN

[B] HET PUIN DAT IK ACHTERLAAT. HET VERZAMELD WERK VAN JOTIE T'HOOF

Is dichterschap een aangeboren eigenschap, of wordt men pas dichter door met enige regelmaat poëzie aan het papier toe te vertrouwen? Dient de grootheid van een dichterschap afgemeten te worden aan de omvang of de kwaliteit van het oeuvre, of is de intensiteit van het dichterlijk gevoelsleven maatgevend? Zou men een belangrijk dichter kunnen zijn zonder ooit één goed gedicht te hebben afgeleverd? Hoe wij ook oordelen over de imposante productie van Jotie T'Hooft (1956-1977), het staat als een paal boven water dat deze ravissante jongeman zich van zijn kruin tot zijn tenen een dichter voelde. In zijn korte en turbulente leven schreef hij een oeuvre bij elkaar dat bijna duizend pagina's poëzie en proza omvat. T'Hooft moet een compulsief schrijver zijn geweest. Maar is dit werk ook leesbaar? Rechtaardigt de kwaliteit deze monumentale editie?

"Het is moeilijk een dichter van zijn werk te scheiden", merkt Marie Lesy in haar verantwoording op. Dat lijkt, als absolute constatering, een aanvechtbaar statement. Het werk staat op papier, de dichter is een mens van vlees en bloed die door de stad loopt, een glas bier drinkt, zijn belasting betaalt of in zijn graf ligt. Voor het lezen van een

goed gedicht heb je in beginsel geen informatie over de auteur nodig. Poëzie is sterk genoeg om op eigen benen te staan. Vandaar dat Lesy, in weerwil van haar eerste opmerking, geprobeerd heeft een editie te bezorgen die niet de intentie heeft "het publiek te laten wroeten in het persoonlijke leven van de jonge auteur". "Zeer uitdrukkelijk keert dit werk terug naar de bron, zonder pittige details of voyeurisme." Het is een fraai streven, maar bij Jotie T'Hooft moeilijk vol te houden, niet alleen omdat hij reeds tijdens zijn leven een mythische figuur was en in de decennia na zijn zelfmoord een zodanige cultstatus bereikte dat het onmogelijk is hem onbevangen te lezen, maar vooral omdat vrijwel alles wat hij schreef én autobiografisch én onaf is. Het gevolg is dat je als lezer onvermijdelijk de sensatie krijgt bij de dichter aan tafel te zitten, met hem mee te denken en te zoeken naar het juiste woord.

Twee bescheiden bundeltjes verschenen tijdens zijn leven, *Schreeuwlandschap* (1975) en *Junkieverdriet* (1976). Bij wijze van afscheid liet hij een reeks van twaalf gedichten achter, die kort na zijn overlijden werd gepubliceerd onder de titel *De laatste gedichten*. Verder verscheen nogal wat poëzie en beschouwend proza in diverse tijdschriften. Maar het leeuwendeel van het *Verzameld werk* is ongepubliceerd materiaal, in uiteenlopende stadia van voltooiing. Het is terecht ongebruikelijk lezers te belasten met onvoldragen

Het graf van Jotie T'Hooft in Oudenaarde.

jeugdwerk, maar in het geval van T'Hooft is het alleszins begrijpelijk dat ervoor gekozen is iedere snippet uit te geven, al is het alleen omdat de gepubliceerde bundels niet significant afwijken van al dat nagelaten werk. Het resultaat is een vuistdik boek waarin de vroegste gedichten uit 1969 dateren, toen de dichter pas dertien jaar oud was. Bij T'Hooft gaat het nu eenmaal niet puur om zijn gedichten, als kunstwerken die je objectief zou kunnen beschouwen, maar om zijn persoonlijkheid.

Misschien heeft T'Hooft geen enkel gaaf gedicht geschreven, daar staat tegenover dat zijn overrompelend talent al in het vroegste werk evident is. Dit is geen sentimentele puberpoëzie:

DODENGOED

*het schurende schrapen
van haar schaamhaar
is slapen sluimeren
in rode wijn
het zachtjes heen
en weer bewegen
van haar borsten
is vliegen zweven
in lauwoomfloerst
dodengoed*

Uiterst suggestief is de wijze waarop hier dood en seksualiteit in elkaar overvloeien, waarbij in het midden blijft of het een droom, dan wel een reële erotische ervaring betreft. Deinende borsten in een lijkwade: dat is niet wat de gemiddelde dertienjarige bezighoudt.

Veel gedichten, maar het geldt ook voor het proza, lijken niet meer te zijn dan schetsen, voortgekomen uit een koortsachtige agonie die alleen in het schrijven verlichting kon vinden. Op ieder pagina zijn sterke beelden, verrassende zinswendingen en messcherpe observaties aan te treffen, maar vrijwel steeds ingebed in een ruis van slordigheid en flagrante clichés, alsof de dichter zich domweg niet de tijd gunde er eens goed voor te gaan zitten. De *Wetschmerz* is overal voelbaar, maar men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat deze dichter de neiging had daar dan ook naar hartelust in te zwelgen. “Op een dag”, zo begint *Schreeuwlandschap*, “zal ik weg zijn en / wat dan? Verdwenen zonder een / teken te geven of te nemen en / het puin dat ik achterlaat is / niet langer lachwekkend.” T'Hooft koketteert met zijn doodsdrift en bekreunt zich niet om de vraag of zijn regelafbrekingen effectief zijn, maar de keuze van het woord “lachwekkend” komt aan als een mokerslag, omdat het een somberheid die iedere adolescent herkent, in één klap transformeert tot een aangrijpend beeld.

“Het beeld en de taal die de dichter gebruikt moet van een gebalde eeuwigheidswaarde zijn, vervuld van echte inspiratie”, zo schrijft T’Hooft in een brief van september 1976. Dat hij zich geïnspireerd wist, is onbetwifelbaar, maar van concentratie, laat staan van eeuwigheidswaarde, is in het meeste werk geen sprake, daarvoor is het domweg te voorlopig. Het is misschien niet zinvol ons af te vragen wat er met zijn dichterschap gebeurd zou zijn als hij zijn verslaving had overwonnen, want juist de onmatigheid is kenmerkend voor alles wat T’Hooft heeft nagelaten. Niettemin doet een in typoscript overgeleverd bundeltje met de titel *Spiegel/raam* (1977) vermoeden dat hij wel degelijk op zoek was naar een meer bestendige vorm. In niet meer dan negen gedichten, waarin nu eens niet de voorspelbare emoties centraal staan, speelt hij subtiel en afgewogen met contrasten en spiegeleffecten. De titels bestaan steeds uit twee door een slash gescheiden woorden, die elkaar complementeren: “begeerte/onmacht”, “ver/nabij”, “filosofie/topografie”. Niet ongeestig heet het laatste gedicht in de reeks ‘ter correctie’:

*Het was geen piramide Het was een indianentent
Het was geen indianentent Het waren bonestaken & jute
Het waren geen huizen Het waren gestapelde stenen*

*Het was geen gezin Het was een toevallige verzameling
Het was geen kus maar verraad
Het waren geen graankorrels Het waren draadzwammen*

*Het was onbegrijpelijk
omdat niemand het begrepen heeft*

De dodelijke logica van de laatste zin kan gelezen worden als een afscheidsformule.

PIET GERBRANDY

JOTIE T’HOOF, *Verzameld werk*, bezorgd door Marie Lesy, Meulenhoff/Manteau, Antwerpen, 2010, 976 p.